

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Medlemsblad for Helsingør Museumsforening Nr. 2 1995

Lysthus på afveje.

På forsiden ser vi et hyggeligt lille hus i Strandgade med noget på taget, der kunne ligne et lysthus på afveje. Det er en Kikkenborg. Huset blev nedrevet i 1956, og i dag findes der kun een Kikkenborg tilbage af slagsen i Helsingør, nemlig i Stengade 61, som var domicil for klarererfirmaet Belfour & Ellah og nu er en del af rådhuset. Kikkenborge var i sin tid et ganske almindeligt fænomen i søfartsbyer, hvor man måtte vide klar besked om de mange skibes færden. Var man ikke så heldig at have hus i første række mod havet, hvor Kikkenborgen kunne udføres som en altan, så måtte man bygge sig en Kikkenborg på tagryggen for at komme tilstrækkeligt højt tilvejs. Sundtoldsbyen Helsingør havde naturligvis mange Kikkenborge og må have været nærmeste konkurrent til Dragør på dette specielle felt. Museet har kun fotografier af 3 Kikkenborge, nemlig de to førnævnte samt een i Kircks gård, Strandgade 81. Kirck satte den på sit nye pakhuis i 1844, hvor den med sit kupelformede tag knejsede over taget til begyndelsen af dette århundrede. Rådhusets Kikkenborg er et herligt bygningsværk. Den er vitterlig som et lysthus anbragt på den skønnest tænkelige plet, højt hævet over den gamle bys tage med vid udsigt over det blå Sund med de mange sejlere. I sundtoldstidens travle dage var der ikke tid til at falde hen i svime over udsigten. Denne fornøjelse overlod man til kaptajnernes koner og dotre, som på forsommeren kom til Helsingør, hvor de afventede deres mands eller faders ankomst fra Kina, Ostindien, Vestindien eller andre eksotiske steder. Skibsklarererens gæster kunne i sagens natur også få lidt ekstra ud af besøget ved en tur i Kikkenborgen. Der var skam lidt lysthus i en Kikkenborg! Rådhusets Kikkenborg er imidlertid truet af begyndende forfald, og der er ingen penge til istandsættelse af dette uvurderlige kulturhistoriske minde om Helsingør som sundtoldsby. Vi må håbe på, at pengesterke borgere kan træde hjælpende til. Helsingørs sidste rigtige Kikkenborg må ikke forsvinde! LBM

REDAKTION

Birger Mikkelsen
(ansvh.)

Kenno Pedersen
Lars Bjørn Madsen

Tryk: A-print, Espergærde

Forening & Museum
er et medlemsblad for
Helsingør Museumsforening
og udkommer med 4 numre om
året. Stof til bladet indsendes til
Helsingør Museumsforening,
Hestemøllestræde 1,
3000 Helsingør.

INDHOLD

Henning Henningsen:
Præstestolen i St. Olai
Kirke og skriftemål i
ældre tid.

Laurits Pedersen:
Ved Byfogdens Stræde 6.
Christian den Fjerdes
Befæstning og Havn.

Præstestolen i St. Olai Kirke og skriftemål i ældre tid.

Af dr. phil. Henning Henningsen

I Forening og Museum 1995/1 har Lars Bjørn Madsen berettet om den nyrestaurerede stol i St. Olai domkirke, en pompos "tronstol" i al sin væld. Han har ret i, at der er noget mystisk ved den, nemlig at vi ikke har kunnet finde noget om dens historie. Torben Bill-Jessen og jeg har eftersøgt den i kirkens inventarier og korrespondance, men hidtil forgæves. Nationalmuseets store værk "Danmarks Kirker", der i 1960'erne grundigt behandlede St. Olai, nævner den ikke, selv om den vittterligt har stået i kirken. Det eneste sted, den er omtalt, er i min bog "St. Olai Kirke Helsingør", udgivet 1959 i anledning af kirkens 400års jubilæum. På side 130 nævner jeg den som stående i Trefoldighedskapellet (Oxernes kapel): "Præstestol, hvidlakeret med forgyldning. Sen empire". Det står fast, at jeg har set den i tiden 1957-59, men hvorfor den ellers ikke omtales, og hvorfor "Danmarks Kirker" ikke kender den, er og forbliver en gåde. Foreløbig i hvert fald.

I St. Mariæ kirkes sakristi står der en tilsvarende, omend knap så voluminøs stol. En indskrift på dens ryg fortæller, at den er tegnet og udført af "mechanicus" (hvilket vel vil sige kunstsnedker) Jens Jantzen 1835, og malet og forgyldt af malermester Johan Schröder. Meget taler for, at St. Olais stol er

forfærdiget af de samme dygtige håndværkere og velsagens på samme tid. Til St. Mariæ's stol hører to lange bænke i samme senempirestil.

Der er ellers ikke spor mystik om de to stoles formål. De er "præste" eller "skriftefaderstole", og de benyttedes af præsten under datidens skriftemål i kirkens skriftestol, som var et større rum til op til 60 personer. Skriftebornene sad på lange bænke med præstens egen stol som det naturlige midtpunkt, i modsætning til den katolske kirkes velkendte skabslignende skriftestole med hemmelighedsfulde gardiner, som skjuler synderen, der på knæ anonymt skrifter sine små og store forseelser for den ligeledes anonyme præst, som sidder bag talegitteret og hører på, hvorefter han meddeler absolution (syndsforladelse), samt idommer en passende kirkebod. Skriftemålet regnes for et sakrament i den katolske kirke, selv om det hverken er foreskrevet eller har tilhold i Bibelens ord. Noget andet er, at det sikkert har psykologisk værdi for en synder at få lettet sin dårlige samvittighed. Skriftestolens hemmeligheder måtte under ingen omstændigheder røbes.

Protestanterne betragtede det ikke som et sakrament, men bibeholdt det dog, omend i mere afdæmpet form, og som et fælles, ikke privat anliggende. Al-

tergæsterne samledes, i hvert fald indtil for ca. 100 år siden, i sakristiet dagen før altergangen og tog plads på bænkene, mens skriftefaderen, altså deres præst, sad i gejstlig værdighed på sin ærefrygtindgydende stol og holdt en skrifteprædiken for dem. De skulle ikke åbenlyst stå op og bekende deres synder, hvad der tidligere havde været forlangt for visse grove forseelser, men i deres sjæles inderste angre, hvad de havde gjort. Til slut absolverede præsten dem med håndspålæggelse og ordene: "Så sandt I af hjertet angre, så tilsiger jeg jer jeres synders forladelse". Så var de værdige til næste dag at gå til alters.

Selv om man til daglig næppe skænker skriftemålet en tanke, findes der dog en del spredte oplysninger om det i Olai kirke, så vi i store træk kan fortælle derom. Den ældste omtale af skriftestolen i kirken er fra 1576. Tre år efter, i 1579, gav borgmester Frans Lauritsen Skriver og hustru Bente Poulsdatter, som samtidig skænkede den pragtfulde malmdobefont, et maleri af "Den gældbundne tjener (ell. "svend") til kirken. Det hænger nu over indgangen til våbenhuset. Hvem, der har malet det, ved vi ikke, og det kan ikke siges at være noget større kunstværk, men dets funktion er klar, idet det blev ophængt over den daværende skriftestol, som befandt sig i det østligste fag af nordre sideskib ved alteret. Lignelsen om den gældbundne tjener (Matth. 18, 21 ff.) handler netop om tilgivelse og barmhjertighed, og maleriet har sikkert sagt

skriftebornene en hel del relevante ting. Det er på lærred, som er klæbet på træstykker, altså en meget gammel type. Desværre er det sådan, at når træet "arbejder", går det ud over lærredet. Kirkens meget historisk interesse-rede vogter, Torben Bill-Jessen, fortæller, at hvis billedet, der er ganske mørkt af flere lag fernis og århundreders støv, skal restaureres, må træet, iflg. konserveringsekspertter, simpelt-hen slibes af for at få lærredet frit. Pudsigt er det at se, at der i nordvæggen i denne skriftestol i koret stadig sidder kroge, som uden tvivl er de oprindelige, hvori maleriet i 1579 blev ophængt.

Et dystert minde om kirketugt og offentlig skrifte har vi bevaret i den "sorte tavle" på væggen i sonde sideskib, dersom traditionen om den er rigtig - man kender ingen tilsvarende i andre danske kirker. Den ligner en oval skifertavle fra et forsvundet epitafium, men det siges, at navnene på dem, der var i kirkens "lille band", d.v.s. var ekskommunicerede, blev skrevet herpå med kridt, så alle kunne læse dem. Det var oftest samfundets svageste medlemmer, som stod dér, fornedret i skam og skændsel. Vi kender vist nok kun ét tilfælde fra St. Olai, men der kan have været flere. I 1640 kom en tjenestepige, fortælles der, for sent til kirke 2. Påskedag, så hun ikke kunne deltage i altergangen. Hun var dermed udelukket fra det kristne fælleskab og fra nadverbordet, og hendes navn blev opskrevet på tavlen. Først da hun havde stået åbenbar skrifte ved siden af

præsten på trappen ved indgangen til koret, havde bekendt og angret sin synd i alles påhør og fået tilgivelse af præsten, samt betalt en bøde til kirken, blev hun atter optaget i menigheden og hendes navn slettet ud. Vi synes, at det har været en beskeden brode, og der skulle vel i reglen værre forseelser til, som f.eks. at bagtale og yppe kiv med uskyldige folk eller, for ulykkelige modres vedkommende, at ligge deres spæde barn ihjel i sengen, en ikke sjældnen begivenhed i den tid, hvor mange lå i samme seng under tunge dyner.

Takket være kirkeværgens inventarieprotokol, begyndt 1714, som Torben Bill-Jessen venligst har skaffet mig udskrift af, kan vi så nogenlunde rekonstruere skriftestolens indretning og historie fra 1500-årene og til 1875. I virkeligheden var der to skriftestole: Kapellanens var i det nævnte nordlige sideskibsfag i koret. Det synes, som om både skriftefader og skrifteborn sad på skamler, en kort til præsten og tre længere til folkene. De var betrukne med ryslæder (rodgarvet skind). Det sparsomme lys kom fra to lyscestager, vist de såkaldte "klokkestager" fra ca. 1625-50, der endnu står på alteret. Skriftestolen var omhængt med to grønne taftes gardiner, der hang på jernstænger og var sammenhæftede med skruer (taft er tætvet stof, mest af silke). På væggen hang det omtalte maleri af "den gældbundne svend".

Sognepræstens skriftestol var i "sakristiet" og indrettet på samme måde med skamler og gardiner. Nu er

spørgsmålet, hvad der forstås ved sakristiet. Op igennem tiden blev Trefoldighedskapellet (Oxernes kapel) nemlig kaldt sakristiet, så det er vel sandsynligt, at stolen var dér og ikke i det egentlige sakristi, der måske var for lille.

Skrifteprædikerne holdtes om lørdagen før altergangen. Der var ikke altergang hver søndag. Altergæsterne skulle melde sig i forvejen hos kordegnen, og han havde et såkaldt "regnebræt" (en kommunikanttavle), d.v.s. en træplade med tre lodrette rækker numre og et hul efter hvert nummer til at stikke en lille pind i. Der var ialt plads til 60 personer. Så vidste han, hvormange der kom, og kunne indrette oblatantallet og altervinen derefter. Kirken ejer stadig denne tavle - den nævnes 1740 ; pinden er dog ny. Den hænger over det middelalderlige foldeværksskab (fra omkr. 1550?) ved indgangen til sakristiet, og man mindes, når man ser den, Brorsons salme: "Kom hjerte, tag dit regnebræt" Særkalke kendte man ikke, alle drak af den store alterkalk. Hvad der blev tilovers af den indviede vin, blev - i hvert fald i katolsk tid, hvor præsten alene drak vinen, for at de kostbare dråber af Kristi blod ikke skulle spildes - , hældt ud gennem den såkaldte "piscina" (egentlig = fiske-dam), et lille hul i en niche i væggen, så den ikke kunne bruges til eventuel trolddom, men sivede ned i kirkegårdens indviede jord. Også det viede dåbsvand hældtes ud her. St. Olais piscina, der havde været muret til, blev genfundet i 1959, da sakristiets indret-

ning blev ændret, idet fyrrummet fjernedes.

I 1790 moderniseredes skriftestolene. Skamlerne, der må have været ubekvemme at sidde på, blev erstattet af lange bænke (kanapéer) med "opstoppede" lædersæder og ryglæn, og præsterne fik deres egen præstestol. Der anskaffedes to bænke til hver skriftestol; de to fra sognepræstens stol, med smukt udsavede rygge, er stadig bevarede i stolestaderne i nordre sideskib, men af det andet sæt findes kun én, nu blandt stolestaderne i søndre sideskib. Den er mere enkel i formen og er konstrueret til at sættes fast i et panel, så den har været brugt i kapellans stol, hvad der også nævnes i inventariet. Hvor den anden tilsvarende stol er, vides ikke. Disse bænke blev i 1804 malet lyseblå som kirkens almindelige stole, og i 1883 blev de åremalede som nu. Af de to nye præstestole kan kun den ene identificeres, nemlig i nordre sideskib foran korgitteret. Gardinerne blev efterhånden erstattet med små, smalle gardiner, og omkr. 1850 lagdes et tæppe ind i hver skriftestol.

Det er ganske morsomt, at man den dag idag kan finde de omtalte bænke. De er virkelig museumsstykker af stor værdi for os. Om man kan gøre lignende fund i andre kirker, véd jeg ikke, men i hvert fald må man vogte dem som en skat. I det hele taget fortjener de så mærkeligt sammensnækkede ældre kirkestole med den triste åremaling fra 1838 i sideskibene at blive ordentlig undersøgt og måske restaureret. De

ser ikke ud af noget særligt, men de repræsenterer de sidste århundreders stole, ja nogle af dem må gå tilbage til 1559, da kirken var nybygget. Der er flere skamferede renæssancestolegavle i nordre sideskib, og i søndre sideskib findes mange smagfulde bænke med smukke rygge og klapsæder fra 1838, alle i senempiretidens stilsikre formsprog. I virkeligheden har vi her et helt stolemuseum, der viser kontinuiteten i kirkens og menighedens liv gennem mere end 400 år.

Skriftemålet og skriftestolene afskaffedes ca. 1875. Den nu så smukt restaurerede prælatstol står for øjeblikket i koret ved siden af alteret, hvor den kan beundres af alle interesserede. Men den hører ret beset slet ikke hjemme dér og bør efter min mening flyttes tilbage til sin gamle plads i sakristiet. En kirkelig funktion har den jo ikke mere. Den er, ligesom sin kollega i St. Mariæ, næsten alt for autoritær for vor smag, og man sidder forøvrigt ikke godt i den (jeg har selv prøvet dem begge). At St. Olais stol er til folk med unaturligt lange lår, fristes man til at tro. Til sognepræst på det tidspunkt, vi mener, stolen må være kommet, altså ca. 1835, var lige udnævnt salmedigteren Caspar Johannes Boye, som næppe var af det legemlige format, at han kunne fylde den ud. Nu er en tronstol jo ikke at forveksle med en bekvem og hyggelig lænestol, man behageligt skubber sig tilbage i, så jeg vil mene, at præsten må have siddet yderst på stolens forkant og derved har virket myndig og repræsentativ.

Hvorfor stolen kaldes Rosenvingestolen, som Lars Bjørn Madsen nævner, kan jeg ikke sige, da jeg aldrig har hørt den betegnelse før. Den gavmilde borgmester og tolderpatricierslægt Rosenvinge blomstrede især i 15-1600-årene. Navnet må være en misforståelse.

Det står fast, at præstestolen og syndernes bænke hører sammen i et møblement, og de har ikke just været brugt til komsammen i fryd og gammen. De arme syndere har hverken åndeligt eller legemligt siddet godt. Mindst én gang om året skulle man gå til skrifte og til alters. Unge piger og karle, der skiftede tjeneste og søgte ny stilling, måtte hos præsten få udstedt en "skrifteseddel", ellers kunne de ikke få en ny plads. Senere afløstes denne seddel af skudsmålsbogen, hvori det gjaldt om at gå en tilfredsstillende anbefaling om flid og gode sæder, ellers så det ilde ud. En medvirkende grund til at de nye skriftebænke blev anskaffet, kan måske være konfirmationen. Den blev optaget som sakrament i den katolske kirke så sent som i 1439 og bestod i det ydre i en slags salvelse med korstegn, foretaget af en biskop. Protestanterne var meget imod dette selvopfundne sakrament, Luther kaldte det "abespil og narreværk", og

mange anså konfirmationen som en nedvurdering eller endda en diskriminering af barnedåben. Men efterhånden slog tanken rod, og konfirmationen blev trods modstand indført i den protestantiske kirke, i Danmark under pietismen 1736, i Sverige først 1811. Nu samledes ungdommen til konfirmandundervisning i kirken og skubbedes og trængtes på de lange bænke. Sådant var det endnu, da jeg i 1925 "gik til præst", som det hed.

Kort og godt: Der er historie bag den imponerende stol og de arme synders bænke i vore kirker, og vi må takke fru Lise Schelde og alle deltagerne i St. Olai ældreklub, som har taget initiativet til at få den festlige stol restaureret så smukt og har givet penge dertil. Den er typisk for sin tid og markerer et stadium i kirkens historie.

Den gældbundne tjener foran skriftestolen i Sct. Olai Kirke. Maleri skænket kirken af Frantz Lauritzen Skriver og hustru i 1579.

Bed Byfogdens Stræde

af † Laurits Vedersen

6. Christian den Fjerdes Befæstning og Havn

Kong Hans befalede 1508, at Helsingør skulde befæstes "med Grofter og anden Befæstning, som dertil horer". Resultatet heraf kender man ikke nøjere, men der har vel højest været nogle Grofter og Jordvolde.

Siden prøvede Frederik II paa at faa Helsingørerne til at befæste deres By. 1585 var Borgmestre og Raadmænd kaldt ud paa Kronborg for "at tale om den Ringmur, kgl. Majst. vil have omkring Byen". Næste Aar tog man fat paa Arbejdet, men meget er det næppe blevet til. Der omtales kun noget "Byes Plankeværk". Og 30 Aar senere horer man, at der mod Stranden i Nærheden af Svingelen nedbrydes noget gammel Stakitværk, som maaske er en Rest af Frederik II.'s Befæstning. Denne har næppe været mere end et beskedent Hegn om Byen, men var dog ved Indgangen forsynet med Porte, til hvis Opførelse, der 1587 brugtes 400 Tagsten, antagelig til de murede Port-

buer. Frederik II.'s Værk sank i Grus, og Christian IV. tog fat. Da Prinsens Hovmester Chr. Friis 1615 var i Helsingør, fik han Ordre til at se sig om "hvorledes man bedst kunde fortificere Byen udentil med tørre Grave og ved Stranden med en Mur". Men Byen maa "ikke blive så lang, som den nu loper ud til Lunde haven" hedder det. 1616 beordrer Kongen, at en Mur skal op-sættes omkring Helsingør, "som kunde være Byen, dersom noget uføremødet paakom, til Værn og Beskærmelse og Indbyggerne der sammesteds til Gavn og Bedste".

Borgerne skulde udføre Arbejdet, og der skal gores en Ordning, hvorefter dette kan fordeles "mellem dem, der bor ved Stranden, og dem, der bor inde i Byen". Og haver vi for raadeligst anset, at samme Mur skal begyndes ud mod Stranden".

Mod Landsiden nøjedes man med en Jordvold, som Bønderne paa Kronborg

Len maatte opføre. En helsingørsk Slagter Tue Jensen, der har efterladt sig en Dagbog, skriver: "Anno 1616 den 16. September satte Esbønderup Sogn, Søborg Sogn og Tikøb Sogn det Stengærde omkring Baghaverne." Men endnu 8 Aar senere er Arbejdet langtfra endt. Han skriver da: "Anno 1624, den 23de Juni begyndte vi at arbejde paa denne Vold omkring Byen, som var Bønder, der gjorde. Og var al Kronborg Len at gjør'et". Endnu 3 Aar senere er Arbejdet i Gang, og Borgerne andrager om at faa Bønderkarle til Hjælp til Jordarbejdet. Stensætningerne mod Vest og Nord om Reberbanehaven er vistnok en Levning af disse Arbejder.

Bymuren mod Soen skred det ogsaa kun langsomt med. 1617 var Mester Jacob, Kongens Bygmester, hernede for at lede Arbejdet, og Kæmneren maatte lade ham age til København igen, da han havde "afpælet Muren". Det var Mening, at Borgerne ikke alene skulde udføre Arbejdet, men ogsaa skaffe Byggemateriale, og det maatte anses for en extra Venlighed, naar Kongen engang imellem skaffede Kalk, Tommer eller Sten, som til Brug ved Arbejdet solgtes Borgerne til Indkøbspris. 1618 maa Kæmneren betale for Nedbrydelse af gammelt Stakitværk mod Stranden og for Anskaffelse af "nogle store Stenladder, som brugtes at age store Kampesten paa af Skoven til den nye Mur". 1620 købes der "til Murens og Portens Bygning" adskillige Tønder Kalk bl.a. fra Ebeltoft, 2450 Mursten, 72 Læs Klinker, "paa

hvert Læs 200", og der fremskaffedes 19 Læs Sand, 47 Læs Ler, 107 Læs Kampesten (fra Skoven), og en Baad kom med Kampesten fra Kullen. Endvidere købtes Kohaar til at komme i "Skelnekalken". Aaret efter blev "alt Borgerskabet tilsagt Hus fra Hus at høre kgl. Majest.'s Brev, hvilket blev læst for dem, at de skal skaffe Kalk og Sten til Murens Bygning omkring Byen", og nu fortsattes der paa lignende Maade med at hente Ler og Kalk, men dog fremfor alt Kampesten, ialt 2 - 300 Læs, hvortil kom "10 Læs store Sten", "en Slump Kampesten", og "udi en Slump en Hob store Sten".

Der arbejdes nu paa Fiskerporten ud for Fiskerstrædet (Gyldenstræde), til hvilken bl.a. medgik 2400 Mursten. Allerede Aaret forud blev der gravet en Grøft "ved Mads Skrædders, som Grundvolden blev sat" og nu fortsatte man med "Grundvolden for Skansen for Gudmand Nielsens Port (for Enden af Hovedvagsstræde) og "Peder Svendsens Port" (ved Brostræde). Disse to Porte forsynedes med en Svallegang. 1622 kom der "20 Læs Storsten" til den Port ved Peder Svendsen, og Johan Grabou fik betaling for "Bjælker og Murtinder" og for Svalen at hugge hertil, medens en anden Murmester fik 48 Dlr. for at mure den Port ved Fiskerstrædet og den Skanse ud for salig Gudmand Nielsens Port.

Samtidig med Opførelsen af Bymuren havde Christian IV 1617 taget fat paa Anlæggelsen af en Havn. Der fandtes forud en lille Havn ved Krogen Slot, hvor Peder Skram 1536 laa med sine

Skibe, da han beskød og indtog Slottet. En saadan Slotshavn var der ogsaa paa Svenskekrigens Tid, og af et datidigt Kort ser man, at den strakte sig fra det sydøstre Hjørne af Kronborgs inderste Vold over imod Byen.

Langs Strandbredden, der som nævnt gik tæt ved den nuværende Strandgade, ved man fra Tingbøgerne, at der fra ca. 1550 - og sagtens ogsaa længe før - var smaa Anløbsbroer eller Vaser, der var dannede af de saakaldte "Brokar", en Slags store, sammennaglede Tremmekasser (Sænkekasser) af svære Bjælker, der slæbtes ud til den Plads, hvor de skulde anbringes, og dér fyldtes med Kampesten, saa de sank og derved dannede den fornødne Grundvold. Synderligt varigt var dette ikke. Naar Bjælkerne raadnede, ramlede Stenene ud, og Is og Strøm fuldendte Ødelæggelsen. Der er derfor ofte Tale om Nedsættelse af ny Brokar ved Skibsbroer, og navnlig ved den største af disse "Færgevasen" udfør Færgestrædet (Sofiegade), ved hvilken Byens Færge, der sejlede til Helsingborg, havde sin Plads. Færgevasens Istand-sættelse bekostedes af Byen, der ligeledes her lod opføre en Kran "til Byens Behov". Borgere, der ikke havde betalt deres Skat, sendtes paa Arbejde paa Færgevasen, og naar en Mand havde faaet Skøde paa sit Hus og derfor maatte give en Tønde Øl ("en Skødetønde"), saa hedder det oftest om Øllets senere Skæbne: "Kom til Færgevasen". 1617 lod Kongen en hollandsk Bygmester Adam de Freisz, der kalder sig "Værkmester for Befæstnings- og an-

dre Arbejder", lave en Plan for den ny Havn ved Helsingør. Nogen Tegning har man ikke bevaret, men en Slags Forklaring paa Udførelsen, der giver nogle Oplysninger.

Der er Tale om at bygge to "Linier" af "Kisteværk eller Pæleværk", vel en Slags Moler, hver af dobbelte Pælerækker og omtrent 100 Roder lang, den ene 15 - 16, den anden 14 Roder bred. En Rode er her 6 Alen. Havnen kom aldrig til at strække sig videre end fra Fiskerporten (ved Gyldenstræde) til Byfogdens Port. 100 Roder er omtrent dobbelt saa langt, og det er lidt tvivlsomt, hvad der skal forstås ved disse to "Linier"; formodentlig er Havnen ikke bleven udført i saa stor Maalestok, som oprindeligt tænkt.

Langs Strandbredden skulde der indrettes et Bolværk af en enkelt Række Pæle. Ved dette skulde være 5 Flydebroer (Trækbroer), hver 15 - 16 Alen lange, saa at "enhver Borger, alt efter sin Handel kan ind- og udskibe sit Gods". Ved Havnen skulde der være en Mur 6 Fod høj, og bag denne en Jordforhøjning 1 Fod høj og 4 Fod bred, (saa Muren kunde danne Brystværn for dem, der skulde forsvare Indgangen til disse "Trækbroer"). Disse Batterier, c. 40 Fod i Omkreds eller 4 Roder, skal udgøre et Krydsbatteri, hvor man kan optille 2 - 3 Kanoner "for i Nodens Tid at forsvare og befri Havnen og Staden". Denne Beskrivelse maa bl.a. gælde den "Skanse", der opføres udenfor Byfogdens Port for at forsvare Adgangen til Havnen, som maa have været nord fra, saaledes at Indsejlingen var for Enden

af Byfogdens Bro, der dannede dens Nordgrænse. Det hernævnte Murværk maa ikke forveksles med Bymuren. Tør man tænke sig, at Havnen har skuldet strække sig fra Fiskerporten imod nord helt ud til Johan Willumsens Port (for Sofiegade), saa vilde det kunde passe med Molernes Længde, og det maa da have været Tanken at anbringe Bolværk langs Strandkanten med Trækbroer, der kunde flyttes langs Bolværket, og Smaaskanser til Havnens Forsvar udenfor Byportene. Arbejdet er utvivlsomt begyndt sydfra, og det er ikke lykkedes at fuldføre den lange Mole parallel med Stranden. Derimod fik man vistnok opført Skanser ud for de tre Byporte ved Sofiegade, Brostræde og Hovedvagtstræde, i hvert Fald ved den sidste. Det var store Arbejder, Kongen havde paalagt Byen at udføre. Nok havde Borgerne ofte tidligere maattet yde baade Arbejde og Extraskat til Færgemasens Vedligeholdelse; men nu kom paa een Gang Havnen, Muren mod Stranden med Skanser og Porttaarne, og Jordvolde og Plankeværker mod Landsiden, og Skattepaalæg gentog sig Aar efter Aar. 1619 opkræves der saaledes, som baade før og senere, en særlig Skat "til Murens og Havnens Bygning". Den var vedtaget af "de 24 Borgere", men Borgmestre, Raadmænd og Toldere havde intet vildet betale, og de to af dem, der havde opkrævet Skatten, vilde ikke give Kæmneren Pengene. Det var i det hele taget dengang svært at være Kæmner, da denne ikke alene skulde være Leder af de offentlige Ar-

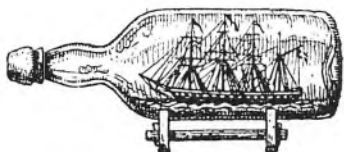
bejder, men oftest selv lægge Pengene ud til disse. Saaledes havde Kæmneren for 1618 udlagt 450 Rdl. til Mur og Havn.

Afen Dom i en Ejendomssag 1638 faar man at vide, at "hver Hus, Bolig og Plads, liden eller stor, mellem Stranden og Stengaden haver maattet bygge Mure ved Stranden efter sin Længde og Bredde", og naar Muren er bleven brøstfældig, har enhver maattet holde sin Part vedlige.

Og dette var ikke let. Ved Svingelen laa Moddinger saa højt, at Børn kunde løbe op paa Muren og trampe Tagstenene i Stykker, hvilket de 4 Borgere, som var stævnet til at udbedre Skaden, klager over. Værre endnu var det at passe paa Plankeværkerne, som regelmæssigt blev bortstjålet til Brændsel om Vinteren. 1748 var dette endnu saa galt, at nogle Borgere derfor af Øvrigheden forlanger, at denne paa Plankeværkerne skal opslaa Plakater med Advarsel "om nogen sig skulde understaa samme at nedrive eller bortstjæle". Sikrere var det, som man bar sig ad i 1617 med Bys Plankeværk ovenfor Reberbanen, (der laa, hvor det nu nedrevne Nygade Nr. 10 var). Da Vangene var opgivne, d.v.s. da der var indhøstet, kørte man Plankeværket ned til Raadhuset, hvor man gemte det Vinteren over, "at det ej, som tilforn er sket, skulde bortstjæles". Til Kalkhuset, i hvilket det opbevaredes, blev i den Anledning anskaffet en ny Hængelaas.

Fortsættes i næste nummer.

Generalforsamling

Hermed indkaldes til
generalforsamling i Helsingør
Museumsforening
onsdag den 29. marts kl. 19.30
på Helsingør Bymuseum,
Sct. Annagade 36.
Efter generalforsamlingen vil
museumschef Kenno Pedersen
og museumsinspektør Lars Bjørn
Madsen fortælle sidste nyt
-og lidt mere til- om museets
spændende projekt i
Strandgade 91.

Sommerturen går til Stevns

Allerede nu er det en god ide, at
reservere plads i kalenderen til årets
sommertur, som finder sted søndag
den 11. juni. Turen, der bliver
tilrettelagt af Ingrid Dora Jarnbjer og
Jens Erik Nielsen, byder på mange
spændende seværdigheder, hvor
Holtug Kirke og Klinten med Højerup
Kirke naturligvis ikke forbigås.
Kender vi Ingrid ret, må vi forvente
en tur, der byder på alt, hvad vore
sanser kan begære. Arrangørerne
regner med en pris på 150-175 kr. p.p.
incl. den obligatoriske
eftermiddagskaffe et hyggeligt sted, og
skulle man allerede nu have lyst til at
tilmelde sig (for at sikre sig plads i
bussen), så kan det ske til Erik Buch
Vestergaard på tlf. 42 22 46 85.

SKIBSKLARERERGAARDEN

Strandgade 91, Helsingør. Tlf: 49 20 18 22.

Oplev, hvordan der så ud i et af handelshusene i sundtoldens Helsingør omkring
1830. Husets 160 år gamle skibsprovianteringsbutik, som mirakuløst har oplevet
tidernes skiften og nu nænsomt er restaureret af Nationalmuseets eksperter, er hu-
sets største seværdighed. Restaureringen af stueetagen er nu tilendebragt og
museets folk er i gang med at indrette rummene og skaffe varer til butikken.
Museumsforeningen byder sine medlemmer til allerede nu at opleve Helsingørs
nye seværdighed, der først åbnes for offentligheden i løbet af juni.

Nærmere oplysninger om datoer og klokkeslet ved tilmelding til
Helsingør Bymuseum Tlf. 49 21 00 98